

НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

СПЕЦІАЛЬНИЙ ВИПУСК №48

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Київ • Вінниця • 2007

УДК 37.014
ББК 74.04Я43
Н 72

Н 72 Нові технології навчання. Збірник наукових праць. Шляхи розвитку духовності та професіоналізму за умов глобалізації ринку освітніх послуг. // Спец. випуск № 48. Частина 1.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України, Вінницький соціально-економічний інститут Університету "Україна", Київ-Вінниця, 2007. - 404 с.

У збірнику вміщені доповіді та виступи учасників IV Міжнародної науково-методичної Конференції, яка відбулась у Вінницькому соціально-економічному інституті Університету "Україна" 7-9 листопада 2007 р. Розглядаються питання формування професійної спрямованості підрастаючого покоління на основі духовних цінностей і християнської моралі; виховання особистості у світлі традиційної і сучасної культури; психологічні аспекти розвитку особистості в контексті сучасного розвитку науки, освіти, релігії, культури; соціальні і правові засади взаємодії держави, суспільства, особистості і громадянина в сучасних умовах; роль соціально-економічної освіти в розвитку корпоративних структур; духовні цінності і професійно-педагогічна культура викладача у вищій школі; формування у студентів екологічної свідомості і культури в руслі соціально-економічної концепції подальшого розвитку суспільства; психологічна і соціально-педагогічна адаптація студентів з особливими потребами до навчання у вищому навчальному закладі; інформатизація навчально-виховного процесу за умов глобалізації ринку освітніх послуг, яка спрямована на формування та розвиток професіоналізму випускників вищих навчальних закладів.

Для викладачів, аспірантів, науковців, студентів і менеджерів освітніх послуг.

Редакційна колегія: Б.М. Жебровський (головний редактор), А.В. Кудін (заступник головного редактора), Я.Я. Болюбаш (заступник головного редактора), І.А. Шелест (відповідальний секретар), Л.Ф. Бурлачук, М.Ф. Бондаренко, М.І. Бурда, М.Ф. Дмитриченко, Н.Г. Нічкало, Л.М. Паламар, О.Я. Савченко, В.К. Сидоренко, М.П. Хоменко, В.П. Широчин, Н.М. Кушнарченко

Відповідальні за випуск: Д.В. Чернилевський, редакційна група Вінницького соціально-економічного інституту Університету "Україна" – Т.Ф. Гонтар, Г.М. Єфремова, В.І. Захарченко, О.М. Мельников, О.В. Столяренко, М.І. Томчук

Дизайн та верстка: Мельников О. М., Чернігелъ Н. С.

Адреси редакції:

04070 м. Київ, вул. Сагайдачного, 37
тел. 417-81-86

21000 м. Вінниця, вул. Фрунзе, 4
тел. 61-85-47, 61-85-46

Спеціальний випуск наукових праць IV Міжнародної науково-методичної конференції "Шляхи розвитку духовності та професіоналізму за умов глобалізації ринку освітніх послуг", 7-9 листопада 2006 р., Вінницький соціально-економічний інститут Університету "Україна".

Збірник включено до переліку наукових видань ВАК України, у яких можуть публікуватися основні результати дисертаційних робіт з педагогічних наук.
Статті збірника подані в авторській редакції.

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України та Вченою радою Вінницького соціально-економічного інституту Університету "Україна".

ISBN 978-966-96785-9-1

© Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України, 2007
© Вінницький соціально-економічний інститут Університету "Україна", 2007

Друк ризографічний
Друк. ПП "Едельвейс і К", м. Вінниця, вул. 600-річчя, 17, тел. (0432) 51-31-08
Наклад 100 прим.

військових містечок, які мають балансову вартість, а через розміщення в віддалених гарнізонах, не мають "ринкової вартості". Краще – в рамках заходів адаптації такі об'єкти передати військовослужбовцям за кращими "бізнес – проектами".

Пропоную максимально ефективно використовувати уже існуючі центри адаптації, а надання можливості проводити заходи адаптації проводити шляхом проведення тендерів. Така система в Україні уже діє – перенавчання та працевлаштування безробітних через обласні Центри зайнятості. Переваги такої системи :

- оперативність та гнучкість, повне врахування потреб місцевих ринків праці;
- значна економія державних коштів, оскільки немає потреби створювати додаткові структури і нести невиправдані адміністративні витрати;
- надання можливості органам військового управління не відволікатися на виконання не притаманних їм функцій, а з питань адаптації здійснювати лише нормативно – адміністративні функції – за визначеними об'ємами, термінами, гарнізонами – проводити тендери і здійснювати контроль за виконанням заходів адаптації.

Щодо вдосконалення роботи нашого Центру – до головних завдань відношу

- максимальне і оперативне врахування потреб військовослужбовців в освітніх послугах;
- розширення кількості спеціальностей;
- підвищення якості навчального процесу;
- організація перенавчання для військовослужбовців віддалених гарнізонів;
- створення банку вакантних спеціальностей;
- резервування окремих посад на підприємствах всіх форм власності для звільняємих військовослужбовців за рахунок особистих контактів і іміджу Центру.

Як висновок, можна зазначити, що процес адаптації важлива державна справа, потребує до кожного звільненого військовослужбовця чи уже пенсіонера підходити індивідуально, робота не терпить шаблону, формалізму. Краще цю роботу здійснювати при цивільному ВНЗ, які повинні бути адаптовані до місцевої економіки, мають відповідний досвід.

Література:

1. Закон України "Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" (1993/ред.2004р)
2. Закон України "Про внесення змін до деяких Законів України у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України". (1994р.)
3. Біла книга 2006. Оборонна політика України. Вид. Київ, ГШ ЗС України.
4. Соціальні домінанти реформування Збройних сил. В.Гошовська. Урядовий кур'єр від 15.09.2004 №173.
5. Українська армія: стратегія реформування. Литвин В.М., Марчук Є.К., Патон Б.Є., Горбулін В.П.

УДК 37.013.42

Літвяга І.В.

СПЕЦИФІКА ПЕДАГОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКІВ ЗОНИ РАДІОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ (В УМОВАХ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ЗАКЛАДУ)

Аварія на ЧАЕС завдала великої шкоди не лише тим, що залишила забрудненою велику територію нашої держави, погіршила стан здоров'я людей, а й тим, що викликала значні психолого-педагогічні проблеми дитячого населення, зокрема підлітків. Саме тому конче необхідно правильно організовувати реабілітаційний процес постраждалого населення. Однією з головних умов ефективності педагогічної корекції сфери спілкування підлітків чорнобильської зони в умовах лікувально-оздоровчого закладу є її одночасне узгоджене здійснення на багатьох рівнях, критеріями виділення яких є кількісна характеристика груп дітей.

Першим рівнем, на якому реалізуються завдання педагогічної корекції, є **особистісний**, коли педагог і дитина співпрацюють у тісному безпосередньому контакті або педагог здійснює певні заходи, маючи на увазі проблеми конкретної дитини. У цьому випадку застосовуються всі індивідуалізовані та опосередковано індивідуалізовані методи, прийоми та форми роботи. Сутність індивідуального підходу полягає не в пристосуванні до особистості дитини, а в умінні вибрати способи впливу на неї з метою вдосконалення сфери спілкування зокрема, та всебічного розвитку дитини загалом. Багатовіковий досвід запевняє, що у більшості випадків педагогічні невдачі пояснюються саме невмінням проникнути у внутрішній світ дитини, знайти підхід до неї з урахуванням її індивідуальних особливостей.

Наступним рівнем, на якому має здійснюватися педагогічна корекція, є **мікрогруповий** рівень. Тут робота ведеться одночасно з невеликою кількістю дітей, які перебувають у тісних міжособистісних стосунках або об'єднані педагогом у групу за спільною проблематикою. Як і в першому випадку, робота може вестись безпосередньо з мікрогрупою або опосередковано через більші утворення. У груповій діяльності для педагога головним є створення атмосфери живого, безпосереднього спілкування ровесників, що сприяє їх згуртованості й саморозкриттю, а потім спрямування групової динаміки на вирішення поставлених коригуючих завдань. Елементом мікрогрупової педагогічної корекційної діяльності може бути особистісна педагогічна корекція.

Структурний рівень здійснення педагогічної корекції характеризується насамперед тим, що на ньому ведеться робота з формально-структурними групами дітей (класами, виховними групами, поверхами та ін.). Формальні групи, як правило, складаються з мікрогруп, але виступають у багатьох сферах як одне соціальне ціле. На цьому рівні корекція здійснюється здебільшого педагогом-організатором, психологом, адміністрацією.

Лікувально-оздоровчий заклад у цілому теж можна подати як єдиний соціальний організм, і тому педагогічна корекція має здійснюватися і на цьому рівні (**рівень закладу**). Слід зазначити, що лікувально-педагогічний вплив на дітей, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, можливий лише за умови тісного взаємозв'язку педагогів, медичних працівників та психологів. Тільки лікування або тільки виховання буде просто безрезультатним. Успіх можливий лише за умови взаємного й глибинного проникнення однієї галузі в іншу, зазначав В.П.Кащенко [1].

Завдання педагогічної корекції не можуть бути повністю реалізовані без підтримки на **мегарівні** (міському, районному, регіональному, державному). Ця підтримка має виражатися у політиці гуманізації суспільства, насадженні та затвердженні загальнолюдських цінностей у суспільстві. Лише за цієї умови діяльність окремих закладів набуває логічної завершеності і може гарантувати успішність реабілітаційних заходів [2].

Загалом **програма педагогічної корекції** процесу спілкування підлітків зони радіологічного контролю включає наступні основні напрями:

- 1) встановлення стосунків довіри з підлітком;
- 2) формування позитивної самооцінки;
- 3) вироблення навичок правильного спілкування;
- 4) розвиток комунікабельності;
- 5) формування уміння правильно розв'язувати конфліктні ситуації;
- 6) розвиток емпатії;
- 7) формування умінь та навичок слухати, розвиток асертивності;
- 8) уникнення агресивних виявів поведінки, ворожості;
- 9) формування навичок міжособистісного спілкування.

Принципи роботи з підлітками зони радіологічного контролю, що мають порушення у сфері спілкування, можна представити наступним переліком:

1. Індивідуальний підхід. Вирішення конкретних проблем конкретного підлітка в реальних життєвих умовах.
2. Постійний контакт з підлітками.
3. Довірливі стосунки між педагогом і підлітком, які мають будуватися на основі співробітництва.
4. Повага до норм і цінностей підлітків.
5. Орієнтація на розвиток на основі позитивного потенціалу підлітків, їх здатності до самодопомоги.
6. Залучення широкого кола методів та підходів у роботі педагога.

7. Принцип психолого-педагогічної комфортності.
8. Принцип безконфліктності.
9. Принцип розкриття здібностей дитини.
10. Принцип ігрового домінування.
11. Принцип особистої зацікавленості у поліпшенні морального й фізичного здоров'я.

У процесі використання методів педагогічної корекції порушень у спілкуванні під час організації міжсуб'єктної взаємодії педагог виконує чотири функції спілкування: діяльнісну, організаторську, стимулюючу, виховну.

Діяльнісна функція виявляється через стимулювання педагогічних взаємодій, введення соціально-комунікативної активності між підлітками. Власне організаторська функція реалізовується визначенням підготовки до конкретних видів діяльності, налагодженням співробітництва, взаємодопомоги. Стимулююча функція організації соціально-комунікативної діяльності знаходить вияв у співучасті педагога в реалізації конкретних дій і вчинків дітей у допомозі їм з метою полегшення взаємодії з групою чи окремими особами. Разом з тим, педагог має виступати організатором спілкування, що вимагає від нього руйнування вікових, соціально-психологічних бар'єрів, налагодження неформальних особистісних стосунків, скорочення кількості заборонених і розширення виховних ситуацій.

Слід зазначити, що педагогічна корекція сфери спілкування підлітків вимагає від педагога професійних умінь та навичок. Саме тому для підлітка образ педагога має бути наділений набором стійких і стабільних характеристик:

1. Загальний позитивний настрій, уміння виділити і акцентувати позитивні аспекти у будь-якій проблемній ситуації.
2. Зацікавленість у будь-якій інформації, що виходить від дитини, уміння її вислухати.
3. Емпатія, схильність до співчуття й прагнення зрозуміти найбільш складні почуття дитини.
4. Толерантність до неадекватних реакцій і виявів негативізму.
5. Орієнтація на здібності, досягнення й особистісні нахили дитини, замість фіксації відхилень та дефектів.

Підліткові, який вже мав негативний досвід спілкування й боїться повторення його в майбутньому, необхідно впевнитись у тому, що названі якості педагога є стійкими й не залежать від впливу ситуативних чинників. Поки підліток не впевниться в цьому, він буде вести себе недовірливо стосовно педагога. Розуміючи значення розвитку спрямованості на інших людей, необхідної для повноцінного спілкування, В.О.Сухомлинський писав: "Умії відчувати поруч із собою людину, умії розуміти її душу, бачити в її очах складний духовний світ" [3, 20]. Сформована в особистості спрямованість на людину сприяє успішності спілкування, вибору найбільш відповідних особливостям іншої людини способів взаємодії з нею, якщо в цій спрямованості виявляються стосунки, що відповідають моральним нормам: таке відношення викликає орієнтування на позитивну якість в іншій людині.

Пропонуємо наступні етапи педагогічної корекції, які співпадають із методами педагогічної корекції порушень у сфері спілкування підлітків чорнобильської зони:

- суто корекційний;
- етап реконструкції;
- профілактичний.

На *суто корекційному* етапі здійснюється виправлення конкретних недоліків, виявлених під час діагностики сфери спілкування підлітків зони радіаційного забруднення. Говорячи про поєднання зусиль медичних працівників, педагогів, психологів у ході педагогічної корекції на базі лікувально-оздоровчого закладу, не можна не відзначити роль ігрової терапії, започаткованої американським дослідником Г.Л.Лендрегом, яка об'єднує в собі педагогіку, психологію, психоаналіз та медицину. Її головна мета – формування комфортності особистості на мікро- та макрорівнях. Формулюючи мету відносин, науковець відзначає шість цілей ігрового терапевта, які необхідно враховувати в процесі педагогічної корекції сфери спілкування підлітків:

1. Створення для дитини атмосфери безпеки.
2. Розуміння й прийняття світу дитини.
3. Заохочення виявів емоційного світу дитини.
4. Утворення відчуття дозволених.

5. Полегшення прийняття дитиною рішень.
6. Забезпечення можливості приймати на себе відповідальність і розвивати властивість контролю.

Метою *етапу реконструкції* є включення підлітків у різні види діяльності, у тому числі й навчальної, запланованої педагогічним колективом лікувально-оздоровчого закладу.

Профілактичний етап включає дії медичних працівників, психологів, які теж вносять певні корекційні зміни в сферу спілкування підлітків зони радіологічного контролю. Практика показує, що хоча педагогічна корекція вимагає від педагога уміння імпровізувати, знаходити неординарні рішення, необхідно мати чітку відпрацьовану схему, яка буде надійною орієнтовною основою для роботи в кожному конкретному випадку.

Пропонуємо загальну схему впровадження етапів проведення педагогічної корекції спілкування в термін перебування (24 доби) дітей у лікувально-оздоровчому центрі:

1-5 доба:	діагностичний етап;
6-19 доба:	суто корекційний етап;
етап реконструкції; профілактичний етап;	
20-24 доба:	оцінний етап.

Аналізуючи 6-19 доби, зауважимо, що суто корекційні, профілактичні методи та методи реконструкції повинні застосовуватись одночасно, так як і у медичних працівників, і у психологів, і у педагогів розроблена своя програма-роботи з дітьми на весь термін перебування у лікувально-оздоровчому закладі.

Розглянемо окремо усі запропоновані нами методи педагогічної корекції. Медичні працівники, як правило, спочатку роблять обстеження дітей, виявляючи вади в їх здоров'ї, а потім призначають відповідне лікування, яке завершується повторним обстеженням. Але вони також вносять певні корекційні виправлення у сферу спілкування підлітків (встановлення контакту, розвиток сприймання інформації, уміння слухати, дисциплінованість, культурний кругозір, ерудиція), використовуючи таку форму корекційної роботи, як *бесіда*.

У ході проведення таких бесід забезпечується потреба:

- у відтворенні фізичного здоров'я дітей шляхом виховання дбайливого ставлення до власного здоров'я, а у разі необхідності – усвідомлення необхідності прийняття пропонуваних методів лікування;
- у широкій пропаганді здорового способу життя;
- у просвітницькій роботі серед підлітків щодо зменшення впливу дії іонізуючого випромінювання на їх організм.

Засобом впливу в даному випадку є слово лікаря та молодшого медичного персоналу.

Робота психолога в лікувально-оздоровчому закладі виконується за таким планом: спочатку здійснюється спостереження за поведінкою дітей та їх спілкуванням з однолітками; проводяться методики, тести ("Незавершене речення", "Неіснуюча тварина", "Дім, дерево, людина", "Малюнок сім'ї" тощо) з метою виявлення порушень у процесі розвитку дитини й індивідуальні бесіди, у ході яких вивчаються нахили, настрої, проблеми та індивідуальні особливості кожної дитини. Таким чином, здійснюється оцінка особистісних можливостей, аналіз інтересів, самооцінки, емоційного стану, рівнів тривожності й агресивності, виявлення типів темпераменту та особливостей характеру особистості.

При виявленні певних відхилень психологами проводиться відповідна корекція та роз'яснювальна робота з педагогами та медичним персоналом про особливості роботи з такими дітьми. Під час застосування методів реконструкції використовуються наступні засоби та форми педагогічного впливу:

У таких лікувально-оздоровчих центрах діти перебувають цілодобово. Тому завданням кожного педагогічного колективу є організація і здійснення процесу навчання, забезпечення неперервного виховного циклу, створення атмосфери комфорту, сприятливого середовища для розвитку дитини, а також надання їй допомоги в особистісному розвитку.

А максимальне розкриття індивідуальності дитини, її потенційних можливостей має забезпечувати правильно організований розпорядок дня, організація побуту, прогулянок, харчування тощо. Доречним буде зауважити, що не в кожному лікувально-оздоровчому закладі може бути організований навчальний процес, а якщо він є, то триває стільки ж, як і в звичайній школі.

Корекційна можливість навчального процесу полягає у тому, що на уроках здійснюється розвиток та корекція таких комунікативних властивостей, як комунікабельність, асертивність, врівноваженість, доброзичливість, дисциплінованість, працелюбність, ініціативність, самовладання й витримка, уміння слухати, тактовність, співробітництво тощо, а також у ході уроку виконуються усі функції процесу спілкування.

Виховний процес у лікувально-оздоровчому закладі передбачає здійснення усіх видів виховання (морального, трудового, екологічного тощо), забезпечуючи при цьому розвиток сфери спілкування підлітків. На початку кожного заїзду педагоги проводять заходи, що сприяють знайомству й виявленню творчих і фізичних здібностей та природних нахилів дітей. А потім планують свою роботу так, щоб діти мали можливість якомога краще проявити себе, тим самим стимулюючи залучення всіх інших.

Отже, у ході проведення етапу реконструкції порушень у сфері спілкування підлітків чорнобильської зони важливого значення набуває роль таких чинників: природного – екскурсії до парку, лісу, "Подорожі до таємниць природи", "День зустрічі птахів", "Свято печеної картоплі", "Свято квітів", "День Нептуна", "Природа і фантазія", "День індіанця" тощо;

- спортивного - змагання з футболу, піонерболу, волейболу, тенісу, шашок, шахів, легкої та важкої атлетики, проведення ранкової зарядки, спартакіад, "Веселих стартів" і т.п.;

- культурного - екскурсії до музеїв, зустрічі з цікавими людьми, КВК, "Конкурс творчої майстерності", "День телебачення", "Міс санаторію", "Лицар санаторію", "Міс Баба-Яга", "Дівчинка із казки", "Пісенний вернісаж", вечори, присвячені певним святкам, дискотеки тощо.

Із перерахованими засобами впливу культурного середовища тісно пов'язана арттерапія, а саме: лікування казкою, психодрама, мистецтвотерапія, музикотерапія, танцювальна терапія, вокалотерапія.

Слід зауважити, що всі перераховані вище форми роботи є груповими і виконуються вони на структурному рівні та рівні закладу. Індивідуальні ж форми роботи (особистісний, мікрогруповий рівні) плануються й проводяться вихователем залежно від набору дітей у кожному конкретному заїзді.

Оскільки метою суто корекційного етапу є відновлення комунікативних властивостей підлітків чорнобильської зони, пропонуємо програму педагогічної корекції конкретних порушень у сфері спілкування на зміну (24 доби), виявлених на діагностичному етапі.

1. Розвиток комунікабельності.

Особливої уваги до себе потребують некоммунікбельні підлітки. Для них необхідним є не лише розширення зв'язків з ровесниками, але й опора на існуюче позитивне та переборення всього негативного, що породжує їхню некоммунікбельність. Особливо важливо правильно побачити головні позитивні властивості підлітків, щоб скоріше вести роботу стосовно усунення їхньої некоммунікбельності. Іноді у дитини досить яскраво виступає відповідальність, добросовісність, чуйність тощо. Спираючись на ці властивості, можна досить швидко розвивати комунікабельність підлітків.

У нормалізації спілкування некоммунікбельних підлітків з ровесниками існує два напрямки: 1) втручання у сферу вільного спілкування підлітків; 2) втручання в організацію їх діяльності. Але некоммунікбельні підлітки у вільному спілкуванні з ровесниками беруть участь неохоче. У зв'язку з цим їх важче поставити в ситуацію взаємодії з іншими, яка б збуджувала їх до вияву більш високої комунікабельності. Значно більшими педагогічними можливостями наділена організована діяльність підлітків у колі ровесників, насичена спілкуванням. У силу необхідності участі в спільній діяльності підлітки включаються в зумовлене цією діяльністю спілкування з однолітками, яке впливає на розвиток їх комунікабельності.

Розглянемо метод корекції шляхом раціональної організації дитячого колективу. Цей метод ми активно застосовуємо в лікувально-оздоровчому закладі у процесі корекції сфери спілкування підлітків зони радіологічного контролю. В.П.Кашенко підкреслював, що "лікувальна педагогіка входить до системи загальної педагогіки, тому колективізм важливий і для неї" [1]. Потрапляючи до кола однолітків, дитина стикається з особистостями товаришів, які пред'являють до неї вимоги взаємоповаги та взаємодопомоги. Група ніколи не мириться з тим, щоб хтось тримався у ній антиколективно, антисоціально. Звичайно, у таких випадках вимагається уважне ставлення педагога до входження підлітка в колектив, щоб воно не було пов'язане з іще більшим посиленням конфлікту між ним і ровесниками. У результаті впливу дитина поступово

втрачає свої недоліки, підвищується рівень загальної активності, розвиваються такі властивості характеру дитини, як дружба, взаємодопомога, співчуття тощо.

Нами також активно застосовуються методи педагогічної корекції, які в свій час використовував В.П.Кашенко, а саме: метод культури здорового сміху, корекція сором'язливості та метод професора П.Г. Бельського.

Загальновідомим є значення в житті (людини загалом і дитини зокрема) здорового сміху, радості, веселого настрою, які викликають необхідне організмові відчуття бадьорості й активності. Серед дітей, постраждалих від Чорнобильської катастрофи, є діти, які прагнуть до усамітнення, замикаються в собі. Саме тому лікарі та педагоги, разом із спільними заходами, повинні використовувати й метод створення навколо дитини радісної атмосфери. Слід також враховувати підхід до неврівноважених, імпульсивних підлітків. Необхідно постійно слідкувати за тим, щоб їхні дії не виходили за певні адекватні межі.

Сором'язливість є недоліком характеру тоді, коли вона виявляється не випадково, а постійно і з усіма, - з ким би не доводилось стикатися дитині. У підлітків сором'язливість проявляється у нерішучості, незграбності; вона буває у присутності як дорослих, так і дітей, старших за віком. Завдання корекції сором'язливості полягає у тому, щоб тренувати сором'язливого підлітка у міжособистісному спілкуванні. З цією метою ми створюємо цілу низку доручень: дитині доручається передати якусь інформацію малознайомій людині далі їй доручається передати тій самій особі щось на словах. Останнє є завданням більш складним, аніж перше доручення, однак найголовніше - спочатку завоювати довіру сором'язливого підлітка.

2. Уникнення негативних емоцій (агресивності, ворожості) та розвиток самоповаги.

Під час уникнення негативних емоцій у підлітків чорнобильської зони пропонуємо застосувати наступну бесіду, яка допоможе уникнути таких негативних рис характеру, як заздрість, нестриманість, прагнення помститися.

Після діагностики визначення рівня агресивності та ворожості ("Тест на агресивність", тест Басса-Дарки), коли підлітки вже ознайомлені з виявами вербальної, фізичної агресії, ми пропонуємо провести відповідний тренінг щодо усунення цих явищ, який складається з трьох вправ.

У ході проведення цього тренінгу можна надати можливість підліткам зрозуміти причини їх агресивної поведінки, виявити позитивні та негативні риси їх характеру, навчити умінню слухати.

Пропонуємо також використати вправу на розвиток такого комунікативного уміння, як самоствердження, яке дозволяє повідомити про свої почуття і очікування, виявляючи при цьому повагу до особистості співрозмовника та самоповагу.

У ході проведення вправи рекомендуємо наводити переконливі приклади з практики, для демонстрації використовувати випадки, запропоновані учасниками гри. Уміння підлітків застосовувати оптимальне самоствердження також позитивно впливає на розвиток у них адекватної самооцінки, комунікабельності.

3. Розвиток асертивності.

Асертивна людина не діє на шкоду іншим, поважає чужі права, досягає свого (самостверджується), не маніпулюючи іншими. Асертивність виявляється у тому, що людина може переконати інших, допомогти чи ставитися люб'язно. При зіткненні інтересів така людина здатна домовитися і знайти компромісне розв'язання проблеми.

Для ліквідації відсутності впевненості в собі можна використовувати асертивний тренінг як загальну програму для навчання стверджувати себе.

Активізацією здатності особистості до творчого спілкування в ході пошуку нових ідей можуть бути відповідні вправи.

4. Формування уміння правильно розв'язувати конфліктні ситуації.

У процесі педагогічної корекції спілкування підлітків важливого значення набуває подолання конфліктів, а саме:

- уникнення конфлікту або зниження його до мінімального рівня;
- попередження конфліктів, що можуть виникнути, у профілактичній педагогічній роботі;

- перетворення конфлікту, що може виникнути, у педагогічну гру;
- максимальне спостереження за мікрогрупами з метою виявлення первинних антипатій шляхом бесід;
- висока інтенсивність виховних заходів;
- висока завантаженість дітей корисною і цікавою роботою (врахування статі);
- максимальна участь усіх дітей у масових заходах;
- постійне заохочення;
- пошук спільних інтересів;
- пошук засобів індивідуальної взаємодії;
- вияв якостей, небезпечних для взаємодії, з метою їх подальшої корекції

У процесі корекційної роботи ми пропонуємо застосовувати опитувальник Д.Джонсона і Ф.Джонсона, який базується на класифікації Р.Блейка і Д.Мутона, для вироблення самими підлітками підходу до розв'язання конфліктів. Опитувальник дає змогу оцінити Індивідуальні дії особистості під час конфлікту і стиль поведінки з урахуванням двох умов: важливості досягнення мети та підтримання доброзичливих стосунків з опонентами.

У конфліктній ситуації особиста мета одного опонента не збігається з прагненням іншого, цілі сторін вступають у суперечність. Важливість досягнення мети для кожної з конфліктуючих сторін має неабияке значення або ж не має ніякого. Тому вирішення конфлікту частково залежить від наполегливості, з якою опоненти прагнуть задовольнити власні інтереси.

Підтримання хороших стосунків на даний момент може бути важливим або ж не мати істотного значення. Важливість хороших стосунків з іншими людьми, готовність врахувати їхні інтереси також впливає на дії під час конфлікту.

Завданням учителя є навчити дітей ефективних засобів розв'язання конфліктів, сформуванати навички адекватного спілкування.

5. Розвиток упевненості в собі.

Загальновідомо, що негативне ставлення до себе, невпевненість у собі є перешкодою на шляху розвитку особистості. Тому під час педагогічної корекції ми застосовуємо тренінг розвитку впевненості в собі як глибинного механізму особистісної активності.

6. Розвиток комунікативної, інтерактивної та перцептивної функцій спілкування.

У процесі своєї корекційної діяльності ми використовуємо ігри, які вносять певні зміни у побудову спілкування за функціями – інформаційною, інтерактивною та перцептивною. У кожній запропонованій грі присутні всі сторони спілкування (як обов'язкові елементи), але метою тієї чи іншої гри є тренінг певних функцій, а саме: уміння працювати з отриманою інформацією, здатність до взаємодії з іншими людьми, прагнення зрозуміти й прийняти точку зору іншої людини.

Блокова структура – інформація-взаємодія-сприйняття – дозволяє послідовно розвинути у кожного учасника уміння знаходити своє місце в груповому розв'язанні, при необхідності брати на себе роль лідера, адекватно оцінювати ситуацію, надавати допомогу й підтримку іншим.

Метою першого ігрового блоку є знайомство підлітків з основними прийомами обміну інформацією, формування уміння її обробляти, знаходити життєво важливе у ній для вирішення певних проблем. Дані гри розвивають логічну пам'ять, допомагають набути високої швидкості в обробці інформації, поглибити сприйняття, тренують гнучкість засвоєння інформації.

Гру інтерактивного блоку (ігри на взаємодію) відрізняє те, що у ній розвиток групової активності ґрунтується на визначенні місця кожного члена групи у певній ситуації, на заохоченні пошуку проблемного розв'язання, на знаходженні нових шляхів для співробітництва, на умінні довіряти й довірятися.

Такі ігри допомагають підліткові краще пізнати самого себе, знайти й закріпити нові засоби й шляхи для взаємної підтримки в груповій взаємодії, розвивати такі здібності, які одночасно вчать ролі лідера та рядового, розвивати здатність до відкритої взаємодії зі світом, зберігаючи при цьому свою індивідуальність.

Ігри на вплив взаєморозуміння допомагають не тільки дізнатися щось нове про оточуючих, але й зрозуміти їхню позицію, відкрити для себе деякі причини їхньої поведінки.

У перцептивній стороні спілкування необхідно виробити уміння зрозуміти й прийняти спочатку самого себе, а потім (таким же чином) інших. Саме такий підхід і закладений у найрізноманітніших іграх на спілкування.

Однією з форм педагогічної корекції сфери спілкування підлітків є "тренінг спілкування", який включає в себе елементи арт-терапії, а також виконує завдання зняття скрутності та емоційної напруженості у дітей, створення почуття педагогічного захисту, встановлення контакту між дітьми та педагогом, між самими дітьми; надає можливість дитині успішно адаптуватися в нових обставинах.

Тренінг можна застосовувати на різних етапах здійснення програми залежно від індивідуальних особливостей учасників кожної конкретної групи, з якою проводиться педагогічна корекція порушень у сфері спілкування.

Послідовність вказаних напрямків педагогічної корекції носить динамічний характер і залежить безпосередньо від складу корекційної групи. У процесі роботи можна застосовувати комплекс усіх напрямків одночасно, спираючись при цьому на ті, які можуть дати вагомий і швидкий ефект.

Усі перераховані напрями педагогічної корекції сфери спілкування підлітків здійснюються на груповому рівні.

Отже, ефективність педагогічної корекції залежить від її поетапного здійснення, а саме: діагностики (виявлення порушень у сфері спілкування підлітків чорнобильської зони та втілення початкових дій щодо педагогічної корекції для створення її мотиваційної основи); суто корекції (виправлення конкретних недоліків, виявлених у ході діагностики сфери спілкування підлітків зони радіологічного контролю), реконструкції (включення підлітків у різні види навчально-виховної діяльності), профілактики (дії медичних працівників, психологів); оцінки (перевірка досягнення позитивних змін під час ефективних корекційних впливів на особистісні та поведінкові властивості сфери спілкування підлітків зони радіаційного забруднення), а також одночасного узгодження на особистісному, мікрогруповому, структурному та мегарівнях.

Література:

1. Кащенко В.П. Педагогическая коррекция: исправление недостатков характера у детей и подростков: Книга для учителя. — М: Просвещение, 1992. — 212с.
2. Реабілітаційна педагогіка на рубежі ХХІ століття: Науково-метод. зб. у 2 ч. / Ред. рада: В.М. Доній, Г.М. Несен, І.Г. Єрмаков. — ч.2. — К: ІЗМН, 1998. — 520с.
3. Сухомлинський В.А. Рождение гражданина / Пер. с укр. Н. Дангуловой. — 3-е изд. — М: Молодая гвардия, 1979. — 335с.

Оверчук С.В.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Сучасна вища школа, як і вся держава, знаходиться в періоді перебудови і перестрою. Загальна ситуація нестабільності впливає як на суспільство, соціум, так і на особистість. Це призводить до зміни ціннісних орієнтацій, норм поведінки, процесів соціалізації та адаптації. Це призводить до загострення, ускладнення процесів входження людини в соціум, що змінюється. Тому необхідне й актуальне вивчення відповідних особистісних адаптативних механізмів, вивчення їх особливостей, психологічних проявів і механізмів.

В навчальних закладах також відбуваються перехід на нові моделі навчання, суттєво змінюються навчальні плани, вводяться нові спеціальності і курси, форми організації занять, впроваджуються нові педагогічні технології, освітня стандарти. Змінюється також і основний вид діяльності студента — навчання. Змінюється все, але психологічно головне для особистості — це адекватна зміна самої себе, саморозвиток у відповідності із мінливими вимогами навчання професії та життя в цілому.

Все це потребує від викладача і студентів зміни багатьох стереотипів навчання і навчальної діяльності. Вдала адаптація забезпечує залучення суб'єкта в діяльність, у взаємодію і спілкування з іншими учасниками навчального процесу. Адаптація до динамічного соціуму і процесу набуває смислу не простого пристосування, а особливості виду праці, творчості, пошуку. Як правило, задані умови життя і